

TARİH VESİKALARI

MİLLÎ EĞİTİM BAKANLIĞI TÜRK KÜLTÜR ESERLERİ BÜROSU
TARAFINDAN YAYIMLANIR.

YAZI İŞLERİNİ İDARE EDENLER

HİKMET İLAYDIN

İSMET PARMAKSIZOĞLU

YENİ SERİ, I. CİLD

MART 1961

3 (18). SAYI

İÇİNDEKİLER

VESİKALAR VE ARAŞTIRMALAR

Faik Reşit UNAT, <i>Amasya Protokolleri</i>	359
Doç. Dr. Mustafa AKDAĞ, <i>Ankara Sultan Alâeddin Camii kapısında bulunan hicri 763 tarihli bir kitabenin tarihi önemi</i>	366
M. Çağatay ULUÇAY, <i>Selim - Bâyezid mücadelesi</i>	374
Dr. Ali SEVİM, <i>Anadolu Selçuklularına ait bir eser, Ravzatül'-küttâb ve Hadika- tü'l-elbâb</i>	388
İsmet PARMAKSIZOĞLU, <i>Kuyucu Murad Paşa'nın İran'a gönderdiği bir mektiup</i>	419
Dr. Selâhattin TANSEL, <i>Silâhşor'un Feth-nâme-i Digâr-ı Arab adlı eseri</i>	430

BİBLİYOGRAFYA

<i>Türk tarihi ile ilgili makaleler bibliyografyası (Ahmed KUŞAT)</i>	455
---	-----

SELİM - BÂYEZİD MÜCADELESİ

M. ÇAĞATAY ULUÇAY

I

Konunun mahiyeti ve kaynaklar :

Kanûnî Sultan Süleyman'ın oğulları Selim ve Bâyezid'in çarpışması, tarihimizde şehzâdeler mücadelesinin son halkasını teşkil eder. Bu savaş, Kanûnî Sultan Süleyman devrinin bir kısmını önemli surette ilgilendirdiği gibi, böyle kudretli bir pâdişahın oğullarının, imparatorluğun ortasında emir ve ferman dinlemeyerek birbirine düşman iki milletin orduları gibi savaşmaları yönünden de alâka ile tetkik edilmeğe değer. Mesele, tarihimizde bu kadar önemli yer a'masına mukabil, bugüne kadar esaslı surette incelenmiş değildir.

Biz bu yazımızla, Selim - Bâyezid mücadelesinin sebepleri üzerinde duracak ve meselede rol oynayan tesirleri ortaya koymağa çalışacağız. Çünkü iki şehzade arasında Konya Ovasında «Cem Bağı» denilen yerde olan savaşı, devrin tarihlerinden ve daha sonra yazılan tarihlerden etraflıca tetkik etmek imkânlarını elde edebiliyoruz.

Konya Savaşından, Bâyezid'in İran'a sığınmasına kadar geçen zaman ise Ahmed Refik tarafından incelenmiş, bu hususta Hazine-i Evraktan elde edilen vesikalar neşredilmiştir [1]. Vesikalar, savaşta yenilen şehzâde Bâyezid'in, âsî ilân edildiğini, ölü veya diri yakalanması hususunda Anadoludaki beylerbeyilere ve sancak beylerine emirler verildiğini belirtmektedir.

Şehzâdeler mücadelesine dair en esaslı kaynak, Husrev Paşa Kütüphanesinde bulunan bir yazmadır. Eserde, kitabın adına ve yazarına dair bilgi yoktur. Bu eserin, orijinal değil, kopya olması muhtemeldir. Çünkü eserde verilen bilgi ile adlar ve tarihler vesikalarda bulunan malûmat ile kontrol edilince, yazarın, işin içinde bulunan, şehzâdeleri ve olayları iyi bilen bir zat olduğu anlaşılıyor. Selim - Bâyezid mücadelesine dâir yazılan bu müstakil eser, şehzadelerin sancaklarının değiştirilmesinden Konya Savaşının sonuna kadar olan vukuâtı etraflıca izâh ediyor. Yalnız, yazar bîtaraf değildir; Selim tarafını tutmaktadır. Selim'den birçok yerlerde sitâyîşle bahsetmekte, hattâ bazı yerlerde onu haklı gösterecek müdafaalarda bulunmaktadır. Böyle olmasına rağmen, eser

[1] Ahmed Refik, *Konya Muharebesinden sonra Şehzade Sultan Bâyezid'in İran'a firarı*, *Tarih-i Osmanî Encümeni Mecmuası*, XXXV, s. 705 - 727.

kıymetlidir; mücâdele sebeplerini ve geçirdiği safhaları o devrin görüş ve anlayışına göre izah etmektedir.

Yazar, kitabına başlık olarak şunu koymuştur: «Sultan Selim ile Bâyezid'in ceng ü cidâl ve harb ü kitâllerin beyân eder». Eser, 1021 senesi evâhir-i Zilkade de (1613 Ocak sonu) tamamlanmıştır [2].

Bu hususa dâir diğer mühim bir kaynak da, şehzâdeler mücâdelesinin yapıldığı sırada İstanbul'da Avusturya İmparatorunun sefiri olarak bulunan Busbecq'in yazdığı *Türk Mektupları* adlı kitaptır [3]. Muharrir, vak'ayı ve cereyan tarzını daha esaslı ve bitaraf gözle ele almış, bizim tarihçilerimizden daha başka görüşlere ve sebeplere bağlamıştır.

Fakat biz, bu konuyu işlemek için, daha çok, şimdiye kadar yayımlanmamış olan vesikalara baş vuracağız. Burada neşredebileceğimiz vesikalar, şehzâdelerin olaydan önce babalarına yazdıkları mektuplardır. Bu mektuplardan, şehzâdelerin birbirine karşı aldıkları tavır, yaptıkları hareket, taşıdıkları kin ve nefret duyguları açıkça tesbit edilebiliyor.

Tarihlerimize göre mücadelenin izahı :

Âlî, *Künhü'l-ahbâr*'da [4], daha sonra Karaçelebizade Aziz Efendi *Süleymannâme*'de [5], Bâyezid'in, kardeşi Selim'le geçinemediğini, aralarında sık sık çatışmalar olduğunu, bu yüzden Kanûnî Sultan Süleyman'ın şehzâdelerin sancaklarını değiştirdiğini yazarlar.

Pâdişah, Karaman'ı Şehzâde Selim'e, Amasya'yı Bâyezid'e vermiştir. Selim, sancak değişme emrini alır almaz babasına memnuniyetini bildirmiş, buna mukabil Bâyezid, bu değişmeyi kabul etmiyerek Kütahya'dan ayrılmak istememiş, hattâ daha ileri giderek sancağı terk etmeyeceğini bildirmiştir.

Bunun üzerine Kanûnî, dördüncü vezir Pertev Paşa'yı Bâyezid'e üçüncü vezir Sokullu Mehmed Paşa'yı Selim'e nasihat etmeye göndermiştir. Bâyezid, Pertev Paşanın gelmesine kızmış, hattâ ona sert hitaplarda bulunmuştur. Fakat Pertev Paşa, zekâsı ve tatlı sözleriyle, birtakım vaadlerle şehzâdeyi Kütahya'dan çıkarmağa muvaffak olmuştur.

Sancağından zorla çıkarılan Bâyezid, bu işi gururuña yedirememiş, Amasya'ya varır varmaz hazırlıklara başlamıştır. Kanûnî Sultan Süleyman, Bâyezid'in niyetinin iyi olmadığını anladığından, Anadolu'daki bey'erbeyilere hükümler göndererek Selim'e yardım etmelerini, Bâyezid'in geçebileceği bütün derbentlerin tutulmasını, kendisinin ölü veya diri yakalanmasını emretmiştir.

[2] Kitabın adı, matbu' Husrev Paşa kataloğunda 341 numarada kayıtlı olup, «Sultan Selim» diye yazılmıştır. Sonradan iç sayfaya kurşun kalemle «İtâatnâme» diye bir ilâve yapılmıştır. Kitap küçük boyda olup, 50 varaktır.

[3] Busbecq, *Türk Mektupları*, H. Cahit Yalçın tercümesi, İstanbul, s. 181 - 193.

[4] Âlî, Mehmed bin Ahmed kopyası, yazma, Top. Ktp. Revan, No. 1126, III, vr.77.

[5] Aziz Efendi, *Süleymannâme*, Top. Ktp. Revan, vr. 135 b — 135 a.

Bâyezid, hazırlıklarını bitirdikten sonra kardeşi Selim üzerine yürümüş, Konya sahrasında yaptığı savaşta yenilerek İran'a kaçmıştır.

Başka kaynaklarda ise iki kardeş mücadelesinin âmili olarak Lala Mustafa Paşa gösterilir. Hammer'den itibaren [6], Mehmed Zeki [7], Hüseyin Hüsameddin [8], İsmail Hakkı Uzunçarşılı [9], Mustafa Paşanın şehzâdeler savaşındaki rolünü, ısrarla müdafaa ederler.

Lala Mustafa Paşa, Şehzâde Bâyezid'in eski lalasıdır. Sadrazam Rüstem Paşa ile arası iyi değildir. Rüstem Paşa, Mustafa Paşayı, Pâdişahın gözünden düşürmek için onu Şehzâde Selim'e lala tâyin ettirmiştir.

Lala Mustafa Paşa, kurnaz ve hilekâr bir adamdır. Rüstem Paşanın kurduğu tuzağı anlamakta gecikmez. Selim'e yaklaşır, kendisini pâdişahlığa götürecektir tertipler hazırlamak üzere ondan salâhiyet ister; Selim bu müsâadeyi verir.

Lala Mustafa Paşa, Bâyezid'e mektuplar yazar; uyşuk, ayyaş Selim'den kurtulmak için ona hakaret edici mektuplar göndermesini tavsiye eder. Bâyezid, eski lalasının bu sözlerine kanar; Selim'e ağır mektuplar gönderir, hattâ daha ileri giderek korkaklığa ve kadınlığa delâlet eden birtakım hediyeler gönderir.

Selim, bunları derhal babasına yollar. Süleyman, bu durum karşısında çocuklarının geçinemeyeceğini, birbirinden uzak iki memlekete tâyin edilmeleri icabettiğini anlar. Derhal iki şehzâdeye, aynı günde birer ferman gönderir, sancaklarının değiştirildiğini tebliğ eder. Bu fermana göre, Selim Manisa'dan Konya'ya, Bâyezid ise, Kütahya'dan Amasya'ya tâyin edilmiştir. Böylece Lala Mustafa Paşa, hileleri ve tertipleriyle evvelâ şehzâdelerin arasını açmağa, sonra da bunları birbirleriyle çarpıştırmaya muvaffak olmuştur.

Bu meseleye dair elimizde bir hayli vesîka vardır. Bunların hemen hepsi şehzâdeler tarafından babalarına yazılan mektuplardır. Bu mektuplar incelendiği zaman, ne Mustafa Paşanın adına, ne de tertiplerine dâir bilgiye raslanır. Bu görüş, sonradan târihçiler tarafından uydurulmuştur; hakikatten uzak, mesnetsiz bir iddiâdan ileri gidemez.

Vesîkalar incelendiği zaman, mücadelenin bambaşka sebeplerden doğduğu anlaşılıyor. Kanûnî Sultan Süleyman ailesinde vukua gelen hâdiseler, şehzâdelerin ve haseki sultanın ölümü, nihayet hayatta kalan iki şehzâdenin karakterlerinin başka başka oluşu, bu çarpışmada başlıca âmiller olmuştur.

[6] Hammer, *Devlet-i Osmaniye Tarihi*, Mehmed Atâ tercümesi, VI, s. 79, 80.

[7] Mehmed Zeki, *Maktûl şehzâdeler*, İstanbul, 1326, s. 240 - 242.

[8] Hüseyin Hüsameddin, *Amasya Tarihi*, İstanbul, 1927, III, s. 315 - 317.

[9] İ. Hakkı Uzunçarşılı, *Osmanlı Tarihi*, Ankara 1949, II, s. 396.

I.

MÜCADELE SIRASINDA KANÛNÎ ÂİLESİNİN
KADROSU VE DURUMU

Cihân hükümdarı Kanûnî Sultan Süleyman, erkek evlâtlarının çoğunu bu mücadeleden önce kaybetmişti. Bilhassa sevgili oğlu Mehmed'in Manisa'da ölmesi, Mustafa'nın boğdurulması, aynı senede Cihângir'in ölmesi, Pâdişahı hayli hırpalamış ve üzmüştü.

Hayatta iki oğlu, bir kızı kalmıştı. Cihângir'in ölümünden sonra büyük oğlu Selim'i kendisine vâliyet yapmıştı [10]. Bu, Kanûnî'nin ölümünden sonra yerine Selim'in geçeceğinin alâmeti idi. Fakat anaları Hürrem Sultan, daha çok Bâyezid'i seviyor, onun pâdişah olması için var kuvvetiyle çalışıyordu. Mücadelenin başladığı sırada 65 yaşlarında bulunan pâdişah, baş hasekisinin bir dediğini iki etmiyordu [11]. Bu sebeble Kanûnî Sultan Süleyman, Bâyezid'in isteklerine ve zaman zaman yaptığı hamlelere göz yumuyordu.

Bâyezid, vâlidesinin bu çalışmalarını biliyor, arzularını açığa vurmaktan çekinmiyordu. Aynı zamanda eniştesi sadrîazam Rüstem Paşaya da çok güveni vardı. Çorum'dan adamlarından birisine yazdığı mektupta: «... Paşa Hazretlerine diyesiniz ki benim sana hâtırım rencide değildir; ben biliyorum, senin elinde olaydı benim hakkımda sa'y ü kifâyetin ne mikdâr olurdu. Benim bihuzûrluğum, Pâdişah Hazretlerindendir...» diyordu [12].

[10] Busbecq, *Türk Mektupları*, s. 104.

[11] «El-müştak Selim» imzalı mektuptan: «... Benim kadın anacığım cânım ne sebep oldu (الذى) ki bize evvel gelmek, sonra Sultan Mehmed'e varmak, Hünkâr Hazretleri ben kuluna dememiş idi mektubda. İnşâallâh işte evvel Sultan Mehmed'e varır sonra sana varır demiş idi. Elhamdülillâh şükür (شكر) olsun, bize evvel nasib eyledi., Sultan Cihâ(n)gir'e, Hanım Sultana, Gülfem Hatuna selâm ederim...» Top. Arş. E. No. 6053.

[12]

Hüve

«Bu kemter kullarıma gelen mektûb-i şeriflerinde buyurdıkları cevâblardır ki, zikr olunur:

Hâci Ali Çavuşu gönderdim; paşaya muhkem yalvarasız; Osman'a Kastamoni sancağını üç yüz elli bin ile versünler. Ve Osmân'a defterdârımız olan Hüseyin Beyi lala versünler ve defterdârlığı Anadolu'da ziâmet tasarruf'eden Ferrûhşâd Bey oğlu Ali Beye versünler; ziâmeti azdır, on beş bin akçe terakkî etsünler. Ve benim defterdârlığıma nişâncımız olan Ahmed'e versünler; paşaya yalvarasız, Pâdişâha arz eylesün. Elbet bu murâdlarım olmak gerek. Ve bana geçende verilen üç yüz binden gayrı on kerre yüz bin akçe terakkî versünler. Ve Mahmûd ve Abdüllâh'a üçer yüz bin akçelik versünler, aslâ eksük rizâm yoktur. Vallâh ve billâh eksük verirlerse rizâm yoktur. Yakın olan Pâdişah hâsalarım zabtederim; bilmiş olsunlar. Eskişehir'de iken bunca ib-râmlar eylediler, hâtırları için Engüri'de kışlamadım. Pâdişahın bunca va'deleri vârdır. Eksik verilmeye, aslâ rizâm yoktur. Cümle istediklerimi versünler; eksük vermesünler

Bâyezid, Rüstem Paşanın karısı olan ablası Mihrimah Sultanın da kendi safında olduğuna inanıyor, babasının başına bir felâket gelecek olursa bütün şartların lehine olduğunu sanıyordu. Esasen büyük babası Yavuz da böyle bir mücadele ile saltanatı ele geçirmemiş mi idi? Fakat Bâyezid'in aldandığı bir nokta vardı; şimdi içinde bulunduğu şartlar o zamankinin aynı değildi. Bilhassa Hurrem Sultanın ölümünden sonra Bâyezid'i sevenler de ona yardım edemez hale gelmişlerdi. Fakat Bâyezid, kafasındaki plânlarını değiştirmemiş, aynı yolda düşünmeğe devam ederek babasına ve kardeşine meydan okumak için zaman ve fırsat kollamağa başlamıştı. Onu bu yola sevk eden, karakteri idi. O, bir türlü böyle düşünmekten vazgeçemiyordu. Halbuki Selim, babasının direktiflerine boyun eğiyor, onun emriyle hareket ediyordu. Selim'in uysal hareketi babasının sevgisini kazanmasına sebeb oldu.

Selim'in karakteri:

Şehzâde Selim, 1524 (930) yılında dünyaya gelmişti [13]. Anası Hurrem Sultandı. İyi bir tahsil görmüştü, şâirdi.

Şehzâde Mustafa'nın 1541 yılında Manisa'dan Amasya'ya verilmesi üzerine [14] ondan boşalan sancağa Kanûnînin sevgili oğlu Şehzâde Mehmed 1542 yılında tâyin edildi. Aynı sene Selim de Konya valisi oldu [15].

Hâtırım muhkem yıkılmıştır, yerini teselli eylesünler. Elbette elbette Nişancı Ahmed'i bana defterdâr eylesünler; elbette bu def'a almak gerektir. Ve sakın cümle murâdların olmayınca gelmiyesiz, sana yavuz iş'ederin; bilmiş olasin. Ve şöyle ki taleb olunan nesnelere eksik vereler, tevakkuf idüp gelmiyesiz; bu cânibe ilâm idesiz; ne haber irsâl olunursa anın ile amel idesiz. Şöyle ki noksân üzere kabûl edüp gelürsen sonra sen bilürsün; senden bilürün, ona göre fikr edesin. Ve Paşa Hazretlerine diyesiz, benim lalacığım, benim sana hâtırım rencide değildir, ben bilürün, senin elinde olaydı, benim hakkımda sa'y ü kifâyetin ne mikdâr olurdu. Benim bîhuzûrluğum Pâdişah Hazretlerindendir. Hem bana bu denlü hayfedüp yerüm ve yurdumdan idüp karındaşım hâtırı için yabana atup ve hem dutub hâtırım hoş etmeye. İşte Çorum'da oturuyorum, sancak gelüp bunda vâsıl olmak gerektir. Ve sâyir murâdâtum dahi hâsıl olup gelüp bunda vâsıl olmak gerektir. Şöyle ki, bu istediklerümü eksük vereler, vallâh billâh Amasya şehrine varmazın; evvel bahârda dönüp Ankara'ya varub otururun. Sonra benden günâh bilmeyesiz. Murâdım hâsıl olur ise Amasya'ya varırım deyü buyururlar. Ben sizin nasîhatınızı dutub bu denlü yere geldim. Size lâyük olan budur ki, lütf ü ihsân ile beni şerhünde idüb murâdâtılarımı veresiz, deyü buyururlar. Ve Pâdişah'tan hayırma sıdk isteyesiz ve birkaç dane iyice atlar isteyesiz deyü buyurmuşlar.» Aynı meâlde, sadrîazamın pâdişaha bir telhîsi vardır. Bunda Şehzâdenin bu istekleri aynen tekrar edilmiştir. Top. Arş. E. No. 6197.

[13] Lûtfî Paşa, *Tevârih-i Âl-i Osmân*, İstanbul 1341, s. 333.

[14] «Sultan Mustafa Manisa'dan Amasya'ya azm eyledi. Fi 21 Safer, sene 948 (16 Haziran 1541)». *Manisa Sicilleri*, def. I.

[15] «Sultan Mehmed bin Süleyman Manisa'ya gelüp cülûs eyledi. Fi 3 Şâban, sene 949 (12 Kasım 1542). Sene-i mezkûre içinde Sultan Selim Karaman'a cülûs eyledi.» *Manisa Sicilleri*, def. I; *Tevârih-i Âl-i Osman*, s. 413.

Bir sene sonra şehzâde Mehmed öldü. Konya valisi Selim, babası ile Bursa'da avlandığı sırada, şehzâde Mehmed'in yerine Manisa'ya verildi (1542) [16].

Selim'in mektuplarından, kullandığı kelime ve cümlelerden iyi bir tahsil gördüğü anlaşılıyor. Fakat bazı kelimeleri yanlış yazıyor, gramer hataları yapıyor. Yazısı, işlek olmakla beraber çirkin ve okunaksızdır.

Selim Konya'da ve Manisa'da iken annesiyle irtibatını kesmemiş, sık sık buluşmuş ve mektuplaşmıştır [17]. İşlerini, babası üzerinde büyük tesiri olan annesi vasıtasıyla yaptırmıştır [18].

Annesinin himmetiyle Manisa sarayını yeniden tamir ettirmiş [19], hâslarının artırılmasına tavassut etmesini rica etmiştir. Mamafih bayranlarda ve sâirede babasına da mektuplar yazar, sık sık karşılık göndermesini rica ederdi [20].

Selim, tembeldi; içkiye ve eğlenceye düşküdü. Fakat babasının emirlerine ve fermanlarına itaat ediyordu. Busbecq, Selim'i ve karakterini hülâsaten şöyle izâh ediyor: Selim babasına benzemez, anasına benzerdi. Bu yüzden kendisine «Sarı Selim» denirdi. Anasından nefret edirdi. Selim, koca karınlı, şiş yanaklı bir adamdı. Yüzünde çirkin bir kırmı-

[16] «Bursa'dan mezkûr Sultan Selim Hazretlerinin araba-i saâdet-meâbları geldi. F. 17 Cemâziyelevvel, sene 951 (6 Ağustos 1544).» Aynı sicil; Lûtfî Paşa, 433.

[17] M. Çağatay Uluçay, *Manisa'daki Sarây-ı Âmire ve şehzâdeler türbesi*, İstanbul, 1941, s. 2 - 10.

[18] Selim'in, anasına yazdığı başlıksız, tarihsiz ve imzasız mektuptan: «... Benim cânım sultan anacığım, elhamdülillâh Hak, Hünkâr Hazretleri sizlerin mübârek lafz-ı şerîfinüzden (لفظه اشرفكوردن) sâdir (صادر) olan kelâmı iki itmezler, ne var idi hüsn-i ta'bîr ilen bu bendelerine Balıkesir (بلكيسره) sancağını ihsân eyleyeler; Manisa'ya yakın yerdir, büyük sancak değildir; terakkî üslûbiyle (اوصولييه) inâyet eyleseler. Sâyir karındaşlarımıza sâbıkâ terakkî oldukça, gerçi bize dahi oldu, Pâdişah Hazretleri seferde olmakla bîhâsıl düştü, ekseri hâslar yazmış bile...» Kardeşlerine, bîlhassa Mustafa'ya çok hâslar verildiği, terakkîler yapıldığı üzerinde duruyor; kendisine de ihsan edilmesine delâletini rica ediyor. Top. Arş. E. No. 6058.

[19] «Devletim ve saâdetim, saâdetlü sultan vâlideciğim hazretlerinin mübârek ellerinden öpü iştîyâklar ile selâmlar, duâlar etmekten sonra eğer bu taraftan istif-sâr olunur ise bi-hamdilillâh mübârek himmetünüzle hâliyâ sihhatte ve selâmette olup mülâkâta müstâk-ı azîm bilesiz. Hemân murâdımız firâk, visâle mübeddel olup cemâl-i şerîfinüz müşâhedesiyle müşerref olmaktır. Ümmîddir ki Hak Süphânehu ve Taâ-â an karîb hayırla müyesser eder, âmin, yâ Muîn. Ve benim sultan anacığım, mizâc-ı şerîfinüzle ihbâr-ı selâmetünüz i'lâm edesiz ki, cân-ü dile sürür-u hüzur hâsıl ola. Haktan recâ ederiz ki, mübârek yüzünüz görüp müsâhabet-i sürür-bahşınızla müşerref ve mesrûr olavuz. Benim cânım sultan anacığım, sâbıkâ Pâdişah Hazretlerine arz olunmuş idi, Manisa'da olduğumuz sarayın duvarları harâbe müteveccih olmuştur; ma'lûm-ı şerîfinüzdür. Duyarı vardır ki, çak Sultan Murad Han Gazi zamânında binâ olunmuştur...» Tamiri hususunda padişaha rica edivermesi. Top. Arş. E. No. 6058.

[20] «Bende-i müstakîm Selim» imzalı, tarihsiz ve başlıksız mektuplardan: «... Mektûb Bozdağ'da yazıldı, ikinci gün acep yağmurlar yağdı, kulesi üzerine (?) kar yağdı. Pâdişahım Hazretlerinden mercûdur ki, bu bendelerine mektûb-ı şerîflerini dirîğ buyurmayalar, bâkî fermân saâdetlü sultanımıdır.» Top. Arş. E. No. 2397.

zılık vardı. Askerler kendisini görünce, «Arap lâpası tıknmış» derlerdi. Bundan başka işret, zevk ve sefa içinde tembel bir hayat sürerdi. Hiç nazik değildi. Güleryüz göstermezdi. Cömertlik veya iyilikle kimse-
nin gönlünü almazdı. Bu sebepten onu kimse sevmezdi. Enerjik ve büyük hükümdar isteyenler onu küçümsüyorlardı^[21].

Her iki şehzâde birbirlerini iyi tanyıyorlardı. Bu sebepten Bâyezid, babasına yazdığı birçok mektuplarda Selim'in fena taraflarını açıklıyor ve onu babasının gözünden düşürmeğe çalışıyordu. Nitekim bir mektubunda Selim'in gayr-ı meşru hareketlerine işaret ediyor ve şöyle di-yordu:

«... Bu hâk sâr bendenizi sorarsanız, rûz ü şeb hayr duânıza meş-
gul bilesiz. Ammâ ki gam ü gussa ve gıyretten helâk bilesiz. Ah, bilmem ne idem, bana karındaşımın hâtırı için acep zulm eylediniz, beni yerimden yurdumdan ayırdınız; bana zulm ve hayf eylediniz. Hiç ben Pâdişahımdan böyle ummaz idim. Ah insâf iderseniz bana olan zulmü siz de bilürsünüz, mürüvvet kande gitti? Hususâ ki böyle kış eyyâmında nice idem; neyleyem, bir kimsenin murâdı olmayan yere varmak gûya ki zindâna varmak gibidir. Asıl gücendiğim Selim Hanın maksudu hâsıl olup beni mağbûn eyledüğünüzdür. Ben Selim Hanın kulu muyum ki bunca zamandan beri cehd ide, Bâyezid'i Amasya'ya gönderin deye sultanıma ibrâm ide. Siz dahi Selim Hanın sözü ile, Selim Hanın hâtırı için beni yerimden yurdumdan ayırub Amasya'ya bırağasız. Ah! ben bu gıyretten helâk oldum. Ben bu gam ile ölürsem, bana hayftır. Ah ah! merhûme sultan anam hazretlerinin firâkı ve musîbeti bizi helâk etmiş iken, ol musîbet bizi mağbûn etmiş iken bir yıla dek sabr edemediniz. Bizi âleme rüsvây edüb böyle ser-gerdân eylediniz. Nice idem, neyleyem, bunca yemînler etmişem, Amasya'ya varmam deyü, nice idem, neyleyem. Ah! sultanımdan böyle ummaz idim, ne fâide beni mağbûn eylediniz, Selim Hanı ber-murâd eylediniz. Hele ne denlü eksüklüğüm varsa Selim Han gibi zânî değilim. Aceb Bursa'da dahi kaç fâhişe ile zinâ eylemiştir? Bir zaman ola ki, nice bilâdunuzda Selim Han oğulları çıksa gerek. Böyle kabahatler lâ-yık değildir, kendüye tenbîh idesiz. Böyle fi'l-i kabîh (كبيح) eylemesün; bu sözleri yalan söylemezem, hep sahîhtir, cümle-i âlemin hep ma'lûmu-dur. Kaçan ki, Sultanım Haleb'de kışladığınız vakit Selim Han Maraş ve Anteb'de kışladıkta Zülkadırlü'de bir iki avrête zinâ etmiştir. Ol vakit avretin babası Sultanıma şikâyete varmak istedi: bin belâ ile babasını nice altun, akçe vermek ile menetmişlerdir. Bu kazıyye gayet meşhûrdur. Hattâ şimdilik ba'zı yerlerde söylenür ki, Zülkadir'de Selim Hanın oğlu, kızı var imiş deyü meşhûr olmuş. İmdi bu ahvâller kabîhtir. Siz de görün,

[21] Busbecq, *Türk mektupları*, s. 130

makbûl oğlunuzun ahvâli nice imiş. Benim padişâhım; ben Kütahya'dan vallâh sultanımın hâtırı için gittim; işte şimdilik Engürü şehrine geldim, eğlenmezem, giderem. Ammâ ki, Amasya şehrine varmazam. Nice idem, bunca yemînler eyledim. Benim sultanım, benim padişahım, bu yıl sultanımın hâtırı için Amasya etrafında kışlayalım; ol şart ile evvel bahârda bana Engürü sancağın inâyet idesiz. Vallâh şimdilik bu kış Engürü'de kışlasam olurdu. Hemân sultanımın hâtırın çekerim, emriniz yerine var-sun, ammâ ki, sultanımdan murâdım budur ki, bana evvel bahârda Engürü sancağın inâyet idesiz, vallâh gönlüm teselli olmaz, meğer Engürü sancağın inâyet idesiz...» [22].

Selim ise, babasına yazdığı mektuplarda, Bâyezid'in kalbine Tanrı'nın iyi niyetler vermesini temenni ediyordu. Bu, iki şehzâdenin karakterlerinin taban tabana zıt oluşundan ileri geliyordu.

Bâyezid'in karakteri:

Bâyezid, Kanûnî'nin Hurrem Sultan'dan doğan oğlu idi. 1525/1526 (932) yılında doğmuştu. Selim'le aralarında takriben bir yaş fark vardı [23].

Bâyezid de, Selim gibi iyi bir tahsil gördü. 13 yaşında iken, 13 gün süren muhteşem bir sünnet düğünü yapıldı (Kasım 1539 - Recep 946).

19 yaşında Karaman valisi tâyin edildi (1545 - 952) [24]. Burada on sene kadar valilik etti. Nahcevan seferinde babasına vekâlet etti. Bu sefer esnasında veya sonunda Kütahya'ya tâyin edilmiş olması çok muhtemeldir (1555 - 962). Bu hususlarda o devir kaynaklarında hiçbir kayıt yoktur. Fakat vesîkalarda emareler mevcuttur [25].

İki seneye yaklaşan sefer esnasında, babasına vekâlet eden Bâyezid'in, annesiyle uzun boylu konuştuğuna, ondan bazı direktifler aldığına şüphe yoktur. Saltanat niyâbetine tâyini, Kütahya'ya verilmesi de anasının delâletiyle olsa gerektir.

Bâyezid, Kütahya'ya tâyin edildiğine çok sevinmiş ve babasına bir teşekkür mektubu göndermiştir [26]. Bâyezid'in Kütahya'ya gelişi halkı da sevindirmiş, şâir Firakî bu hususta uzun bir kasfde yazmıştır:

[22] Tarihsiz «Hazret-i Pâdişahım» başlıklı «Bende-i bî mikdâr» imzalı mektuptan. Top. Arş. E. No. 3924.

[23] Lûtfî Paşa, s. 333.

[24] Lûtfî Paşa, s. 434.

[25] 14 Zilhicce 961 - 10 Kasım 1554 tarihli hükme göre: «... Kütahya sancağında dört bin dokuz yüz doksan dokuz akçelik tîmârdan ma'zûl olan Dârende Ahmed, şehzâde Sultan Bâyezid Han tâle bekâhunun kethüdâsı olup... tevcîhine». Bşv. Arş. Mh. I, s. 167.

[26] Tarihsiz, «Bende-i hakîr Bâyezid» imzalı ve «Hazret-i Sultanım» başlıklı mektubundan: «... Benim saâdetim sultanım, eğer ol bî-huzûrluğumdan sorarsanız, vallâh dahi geçmedi. Hekim taksîr eylemez, elden geldiği kadar tîmâr eder, gâh geçer gibi olur; yine artar. Ümmid-vârım ki, sultanım himmetiyle ve Hakkın inâyetiyle an karîb bu marazdan halâs olam. Eger sâyir ahvalden sorarsanız niyyetimiz bu ayın

Azm-i bostân eyleme gel şehri Kütahiyye'den
Görmek istersen şehâ ger Bâyezid Hân tahtını
Sen yüz aklığı vir Allahım çü bir sevdâ ile
Germiyana geldi terk etti Karaman tahtını [27]

Hurrem Sultan, Mihrimâh Sultan ve Bâyezid, bazı hususlarda birbirlerine benziyorlardı. Halbuki Selim, kırmızılığı bir târafa bırakılırsa, ne ruhen, ne de bedenen annesine benziyordu. Bundan başka onun oynak zekâsından, dinamik hallerinden de hiçbirini haiz değildi.

Halbuki Bâyezid'de, Hurrem'i andıran birçok vasıflar mevcuttu. Esasen Mihrimâh Sultan ile Bâyezid, bazı hallerde annelerini örnek almışlardı.

Mihrimâh Sultanla Bâyezid'in üslûpları ve yazıları tamamiyle anneleri Hurrem Sultaninkine benziyordu [28]. Eğer mektuplarının altlarında imza olmasa, bunları birbirinden ayırmak çok zor olurdu. Bâyezid'in ifadesinde tatlı bir çekicilik vardır. Cümleleri düzgünce, az hatalıdır. Selimin yazıları gibi sıkıcı ve katı değildir. Bu bakımdan Mihrimâh Sultanla Bâyezid'in mizaçları annelerine çok benzer.

Bâyezid, dış görünüşü itibariyle babasına benziyordu. Şehzâde Selim gibi sevimsiz değildi. Dedesi Yavuz Sultan Selim gibi cesur ve atılgandı.

Bâyezid'i, Kütahya'dan ayrılmadan birkaç ay önce ziyaret eden Kutbüddin Mekkî, onun karakterini şöyle izah ediyor: «. . . Müşarün-

yirmi beşinde göcmektir. Benim saâdetim, sultanım, vallâhi'l-azim şol (kadar) şâd olmuşum ki, Kütahya'yı ben kulunuza inâyet eylediğimize. Eğer iki cihân balkı kâtib olsa beyâna kâbil olmaya. Ben kulunuzu murâdına ergürdünüz, Hak Taâla Sultanımın cemî'-i murâd-ı şeriflerin müyesser eylesün, âmin. Benim Sultanım şol denlü şâdım ki, şâdiliğimden bilmem neyleyem, duâdan gayri kâdir değilem. Hem cihânda gerek olan hayr - duâdır; rûz ü şeb hayr duânıza meşgulüm, ölünce duâcı kulunuzum. Benim Sultanım ba'zı vakıtta mektubumda küstâhlık iderim, kerem ü lûtf edesiz. Benim Sultanım küstâhlığıma kalmayub ma'zûr dutasız. Kulunuzum, kurbânıyım, ayağınız türâbıyım, sultanımdan gayri kimim var? Kulun işi dâyim hatâdır, kerim işi dâyim lûtf ü keremdir, sultanımdan gayri kimim var? Benim sultanım, yine ayağınız türâbindan tazarru' olunur kim bu hakîr bendenüzü ferâmûş itmiyesiz; ben kulunuza nazar-ı şerîfîni dirîğ itmeyesiz. Benim sultanım, Hayalî kulunuz Haleb'den geldi, hâk-i pâyinize gitmek üzereedir. İki üç gazel getürdü, sultanıma gönderdüm. Ve Abdul-lâtîf Şeyh, Mekketullâhtan geldi, Hayalî'yle bilebilir, İslâmbol'a gider; ve ba'zı gazeller ayağınız türâbına gönderdim. Ben kulunuz dahi gazelimden gönderdim. Ve Sultan Selim'in bir gazeli geldi, sultanıma gönderdim. Ve benim sultanım, devletim, pâdişahım benim sultanım ol bir yeniçerilikten fîmâra çıkan bendeniz ki, bir Anadolu sipâhîsin katleylemiştir, Konya'da hapistir; emr-i şerîfiniz nedir, i'lâm idesiz. Birkaç def'a ayağınız türâbına arz eyledim, cevâb buyurmadınız, cevâb inâyet idesiz». Top. Arş. E. No 6572.

[27] İ. Hakkı Uzunçarşılı, *Kütahya şehri*, İstanbul 1932, s. 234. Bu eserde Bâyezid'in Kütahya'ya tâyini 949 olarak gösterilmiştir.

[28] M. Çağatay Uluçay, *Osmanlı Sultanlarına Aşk mektupları*, İst. 1950 Hurrem ve kızı Mihrimâh'ın mektupları için bk. s. 29 - 47.

ileyh fâzıl idi, şâirdi, zekî idi, iyi ahlâklı ve mütevazı' idi. İyiliği seviyordu. Cesur, azimkâr, kahraman idi . . . » [29]

Kutbüddin Mekkî, Kütahya'da birkaç gün kalmış, şehrin ilerigelenleri, Bâyezid'in adamları ve şehzade ile görüşmüştür. Bu bakımdan şehzâde Bâyezid hakkında verdiği malûmat pek mühimdir [30].

Mertliği ve cesareti, kendisiyle görüşenleri, derhal cezbediyordu. Askerî bir imparatorluk kurañ Osmanlı'lar, böyle cesur, dürüst, ahlâklı bir şehzâdenin imparatorluğu daha çok genişleteceğine ve Türk kültürünü geliştireceğine inanıyorlardı. Bu yüzden taraftarlarının sayısı git-tikçe çoğalıyordu.

Esasen yiğit şehzâde Mustafa'nın ölümünden sonra bütün ümitler onun üzerinde toplandı [31]. Bâyezid, babasına yazdığı bir mektupta, yiğitlik ve cesaretinin Selim'inkinden kat kat üstün olduğunu şöyle tasvir ediyordu:

«Pâdişahım Hazret'lerinin rizâ-yı şerifleri üzere Amasya'ya gitmek üzere yüz, kira için deve ve katır ısmarladım. Ve Anadolu ve Sivas beylerbeyilerinden dahi yardım için deve ve katır göndersünler deyi ısmarladım. Bu zilhicce ayının âhirine dek ancak cem' olur. Ve beygir dahi satın almak üzereyiz. Bursa'dan sultanım için alurlar imiş; üm-middir ki, ısmarlayasız, üç yüz beygir ben kuluna inâyet idesiz. İnşallâh bu ayın âhirine gitmeye niyyet oldu, ikdâm iderim. Bu ayın âhirine Kütahya'dan çıkmaya Hak Taâlâ müyesser ide. Hiç kâbil olmazsa beher hal muharrem ayının evvelinde Amasya'ya gitmek mukarrerdir. Heman hayr-duânız bile olsun. İşte ben giderim, heman Selim Hanı Manisa'dan kaldırasız; evvel ol gitsün. Vallâh billâh ben eğlenmezem, Kütahya'dan giderim. Ben padişah rizâsını gözledim, giderim. İmdi bu haka-retten ölmek yeğ idi, bu mustbet gûyâ ki kıyâmettir, elimden ne gelür; âlemde pâdişahım sağ olsun, tek sultanımın hâtırı hoş olsun, ihtiyâr ettim. Ammâ ki, sultanımdan murâdım budur ki, ben kulunu teselli idüb gönderesiz. Evvelâ murâdım budur ki, Amasya'yı beylerbeyilik ile bana inâyet idesiz. Merhûm Sultan Bâyezid zamânında üç beylerbeyilik var idi: Anadolı, Karaman ve Sivas idi. Yine memleket böyle az iken Sultan Ahmed Amasya'da beylerbeyi, Sultan Cihânşah (Şehinşah olacak) Karaman'da beylerbeyi idi. İmdi şimdilik eyyâm-ı saâdetinizde memleket çok, nice beylerbeyilikler vardır. Ne var ben kulunuza beylerbeyilik lâyıq görürseniz? Böyle oğlunuz ve kulunuz olam. Bize de Amasya'yı beylerbeyilik ile inâyet idesiz. Ve şimdilik üç yüz bin akçe terakkî eylediniz, her vakit bu denlü terakkî bir ednâ

[29] *Kutbüddin Mekkî Seyâhatnâmesi*, Kilisli Rifat tercümesi, Prof. Tayyib Gök-bilgin kopyası, s. 55. Bu kopyayı vermek lütfunda bulunduğundan dolayı sayın profesöre pek çok teşekkür ederim.

[30] *Kutbüddin Mekkî Seyâhatnâmesi*, s. 51 - 55.

[31] Busbecq, *Türk Mektupları*, 130.

kulunuzu idersiniz, ümmiddir ki, yedi kerre yüz bin akçe dahi terakkî cümle on kerre yüz bin akçe olur, işte böyle inâyet iderseniz, safâ-yı hâtır ile Amasya'ya giderim. Mâdem ki, sağ olam emrinize muhâlefet etmezem; ve bir murâdım oğlum Osman kulunuza Amasya etrafında bir münâsib sancak inâyet idesiz. Ve oğlum Mahmud ve Abdullah kullarımıza ikişer yüz bin akçe hâs inâyet idesiz. Bir beylerbeyinin ya paşa kullarınızın oğulları doğduğu gibi lûtfunuzdan ulûfe inâyet olunur. Ben kulunuz oğlunuz olam, hem kulunuz olam, dost ve düşman gıyreti vardır, inâyet idesiz, bu murâdlarımı hâsıl idesiz... Şimdilik cümle âlem derler ki pâdişahın hışm aldı, Kütahya'dan Amasya'ya bıraktılar, ammâ böyle inâyet olup beylerbeylik ile olursa kimse bahâne bulmaz. Hele enva'-ı riâyetler oldu derler...»

Bâyezid, dedesi gibi açık fikirli idi. Hak bildiği şeyi açık konuşmaktan ve yazmaktan çekinmiyordu. Aynı zamanda işlerini bizzat kendisi takibediyor, yapılmadığı takdirde ısrarla peşini kovalıyordu. Mektuplarından, Bâyezid'in müteşebbis olduğu kadar takibetmek hasletine de malik olduğu anlaşılıyor. Mektuplarından ve giriştiği hareketlerden, çok hissi olduğu, ve müdebbir olmadığı da göze çarpıyor. Verdiği kararlar yerinde olsun olmasın, kimsenin sözünü dinlemiyor, sinirleniyor, sert ve acı mektuplar yazmaktan çekinmiyor. Bu suretle muvazenesiz, ölçüsüz işlere ve hareketlere girişiyor.

Hassas olduğu kadar sinirli, yiğit olduğu kadar kiskanç ve muhteris olan Bâyezid, eğer akl-ı selime ve mantığına müracaat ederek iş görseydi; muhtemel olarak taht kendisinin olabilirdi. Fakat kompleksleri, zavallıyı tahta değil tabuta götürdü.

Bu za'fları yanında çok kuvvetli tarafları da vardı: Herkese iyilik yapar, fukaraya yardım ederdi. Selim gibi hasis değildi. Maiyyetine in'am ve ihsanlarda bulunduğu gibi, Mekke'nin fakirlerine de her sene yardım yapıyordu [32]. Eli açıktı, ondan dolayı hâslarının geliri masraflarını karşılamıyordu. Bu açık her sene vâlidesi tarafından gönderilen para ile kapatılıyordu [33].

Konya'da olduğu gibi, Kütahya'da da şahâne bir hayat sürüyordu. Kütahya'nın içinde ve dışında saraylar yaptırmıştı [34].

[32] «Her sene Haremeyn-i şerîfeyne sadaka gönderir ve bu sadaka fukaraya sarf olunur. Bu sadaka iki bin altın ile a'yân ve ulemâya mahsus bol hil'atler ve seccadelere ibarettir...» *Mekki Seyahatnâmesi*, s. 55

[33] «Müşarûnileyh gayet güzel yaşıyordu. Anası Haseki Sultan ona her sene hazineler gönderiyor, o da yiyeceğine ve ihsana ve in'âma sarf ediyordu...» Aynı eser, aynı yer.

[34] Tarihsiz, imzasız, «Hazret -i pâdişâhım» başlıklı mektubundan: «... Benim saâdetim padişâhım hazretlerinin hâk-i pâ-y-i şeriflerinden recâ olunur kim ben kulun teselli idesiz. Ve eyledüğüm küstâhlıklarına incinmiyesiz. Şimden geru insâf oldu, ne lûtfunuz varsa idesiz; intizârdayım; gıyretten helâk oldum; bana yazıktır. Eğer Amasya'da durduğumu isterseniz cümlesini inâyet idesiz. Şimden geru sultanımdan inâyet

Kutbüddîn Mekki onun saray hayatını şöyle anlatıyor: «... Gördüm ki, şehzâde bir taht üstünde oturmuş, sağ yanında gümüş şamdanlar var. Mumlar yanıyordu. Bulutlar gök yüzünü kapattığı için ortalık karanlık idi. Orada kokulu şeylerden suret-i mahsusada yaptırılmış tütsüler çok idi. Bu tütsüler, karşısında lâtif şamdanlar da yakılıyordu...» [35].

Kılık kıyafeti de pâdişahlarınki gibi idi. Tahtta oturuyordu, başında sorguç vardı [36]. Selim de onun bu nevi kılık kıyafetine kızmakta, bu hususta babasının dikkatini çekmekte idi.

Pâdişahlıkta gözü olduğuna alâmetler yalnız bunlar değildi. Aynı zamanda seyyâha bazı telmihlerde de bulunmuş idi. Mekke'nin vakıflarından söz açılmış, bunun üzerine Bâyezid, şunları söylemişti: «... Eğer Cenab-ı Hak bana saltanat nasibederse, Müslümanların tekmil vakıflarını tamamen çıkarır, ondan fazla olarak bir o kadarını kendi payımdan ilâve ederim. İstersen sana bu ahdimde yemin edeyim» dedi. Ben de: «Sultan Efendimiz, yemin bizim gibiler içindir. Zâtı âliniz gibi makam-ı âlide bulunanların sözleri ahidtir, yemindir. Yemine hacet yoktur» dedim. O da: «Öyle olmakla beraber vallah ben buna niyet ettim ve niyet ettim ki herkesi lûtf ve ihsanıma gark ederim, bunun için de Allahımdam tevfik isterim» dedi [37].

Kutbüddîn, Mısır ve Suriyede zulüm yapıldığını söylediği zaman da şehzâde Bâyezid içlenmiş ve: «... Zalimlerin hepsini kaldıracağına söz...» vermişti [38].

Bu sözlerdeki kat'iyet, ancak bir hükümdara yakışırdı. O da tıpkı hükümdarlar gibi konuşuyor, bol vaatlerde bulunuyordu. Sözleri ve in'amları ile, Kutbüddîn Mekki'nin kalbini çalmış, belki de onun Arap âleminde lehinde propaganda yapacağını ummuştur.

recâ ederim. Ben ol kemer kuşağı bu mektub cevâbiyle umardım, sultanım sağ olsun, inâyet idesiz. Bu murdâr fânî dünyâda birkaç gün râhat olalım. Benim sultanım, sultanımı Hak Taâlâ'ya ismarladım. Kütahya'da bunca saray, evler, bağçeler ve sair levâzım her ne ise etmiş idim. Ol yerlerin havâsına alışmış idim. Amasya'nın havâsına alışamazam. Ahırlar ve sair evler hep kimi yıkılmış, kimi satmışsınız. Ben bunda geçi-nemez, duramazam, bana gayet müşkil oldu. Sultanıma lâyük değil idi, bana böyle hakaret etmek, olan oldu. Şimden geru cümle isteklerimi inâyet idesiz. Bâri beni esirgeyesiz, benim padişahım vallâh ben bu yerlerde duramazam. Sultanım, seferden geldiğiniz vakit yine Kütahya'yı sultanımdan isterim. Verirseniz hoş; vermezseniz ben vatacak yerüm bilürüm. Amasya uc değil, hergiz bizim bunda durmamız lâzım değil, hemân bir garaz heyleniz (?) vardır. Hem dersiz garaz yok deyü; merd olan yalan söylemez, hâşâ ki sultanımdan yalan gele! Eğer istediklerimden eksük verirseniz, benim murâdım üzere teselli itmezseniz vallâh billâh rizânız üzre olmazam, Amasya'da hergiz durmazam, sonra günâh benden olmaz» Top. Arş. E. No. 5924.

[35] *Mekki Seyahatnâmesi*, s. 54.

[36] «Başında bir sarık, sarığın üzerinde pâdişah yahut pâdişahın müsaade ettiği insanlara mahsus bir sorguç vardı...» Aynı yer.

[37] Aynı yer.

[38] Aynı yer.

Dostları, maiyetîndekiler, ona saltanatın hakikî vârisi olarak bakıyorlar ve böyle muamele ediyorlardı. Şair Firakî meşhûr kasidesinde şöyle diyor:

Beklerim beyler içinde Pâdişahım ben seni
Gönlümü ma'mûr idesin üş vîran tahtını (?)
Her habâb-ı câm-ı mey söyler lisân-ı hâl ile
Yile virdi rûzgâr inci (?) Süleyman tahtını [39]

Kılığı, kıyafeti, sarayı ve debdebeli hayatına uygun olarak mükemmel bir de kapısı vardı. Kutbüddîn'e göre maiyetindeki erlerin hepsi de yiğit ve meşhur kimselerdi. Sayıları yedi bindi[40]. Halbuki vezirlerin ve beylerbeylerinin bile kapılarında bu kadar asker yoktu. Hattâ hükümdarın hassa ordusu bile bundan ancak biraz fazla idi. Bâyezid bu şahâne görünüş ve maiyetiyle ne yapmak istiyordu? Gerçi sözlerinden, yaşayışından, saray ve kıyafetinden istikbale ümitle baktığı hissediliyordu. Fakat bir maceraya atılabilecek mi idi?

Şövalye ruhlu şehzadeden her zaman için kardeşine karşı bir hareket umulabilirdi. Nitekim 960 - 1553 senesinden beri, Selim'den şüpheleniyordu. Çok muhtemel olarak bu sebepten böyle mükemmel bir kapıyı daima elde hazır bulunduruyordu [41].

[39] İ Hakkı Uzunçarşılı, *Kütahya şehri*, s. 234.

[40] «... Hepsi de babayiğit olmak üzere kapısında yedi bin kadar asker vardı.» Aynı eser, 55.

[41] «... Hazret -i Pâdişahım,

Saâdetim, başım tâcı, devletim hayâtımdan pek sevgilü sultanım pâdişahım hazretlerinin mübârek huzûr-i şeriflerine hezâr hasret ile selâm ve senâlar irsâl idüb mübârek hâk-i pâ-y-i şeriflerine yüzüm ve gözüm sürmekten sonra benim saâdetim pâdişahım mübârek mizâc-ı şerifiniz nicedir? Kerem idüb ahbâr-ı selâmetinizi i'lâm idesiz; dâimâ sihhat ve selâmette olasız. Hak Taâlâ bir gününüzü bin ide, mübârek vücûd-ı şerifinizi hatarlardan saklaya; cemi'-i zamanda Hak Taâlâ muîninizi ola. Eğer bu hâksâr bendenizi sorarsanız rûz'u şeb hayr-duânıza meşgul bilesiz. Ammâ ki gam u gussa ve gıyretten helâk bilesiz. Ah! hergiz sultânımdan ummaz idim ki, bize bu denlü zulm ve hakâret idesiz; padişahıma lâyük *değil idi. Gözüm yaşını akıdüb âh u figânımızı alasız, elimizden ne gelür, işte emriniz üzere deve ve katır kirâ için ismarlanmıştır. Ümmîddir ki, murâd üzere davar cem' ola. İşbu ayın âhîrinde yâ muharrem in evvelinde Kütahya'dan çıkaruz. Biz Kütahya'dan gitmek ile tek sultanımın hâtır hoş olsun, â'dâmızı bize güldürdünüz. Mektûb-i şerifiniz geldi, altın için ben sözüm-den dönmem, söz bir olur, sen Kütahya'dan çıktığın gün haber gönder; gelen âdeme bir iki âdem koşup sana altın gönderem deyü ne kim demişsiz ma'lûm oldu. Bir gününüz bin ola. Ve Selim Han için elinden ne gelür, darbı çıkarılır, âdem geldi, ay âhîrinde demişsiz. Evvel Selim Han Manisa'dan çıksın, sonra ben de Kütahya'dan çıkarım. Bu fitne ve fesâda hep Selim Han sebep olmuştur.»

Kulunuz
Bâyezid

Yaptığımız bu açıklamalar, atılgan ve mücadeleci ruhlu Bâyezid ile sakin ve siyasi mizaçlı Selim'in, cihan padişahlığına namzet olabilmek için, birbirleriyle mücadele etmekten başka çareleri kalmadığını göstermektedir. Bu mücadele, daha çok Bâyezid tarafından açılmış, Selim, munis bir tavır takınarak, emirlere itaat eder ve kadere rıza gösterir görünmüş, kazanma yolunda daha isabetli bir usulle hareket etmiştir.

Makalemizin ikinci kısmında mücadelenin bu safhasını incelemeye devam edeceğiz.

«Ne deyeyim, Hak Taâlâdan bulsun. Sözüm çok idi, ne fâide demekten ola. Ben sultanıma acebe kalurum ki, onun sözüne i'timâd idüp bana böyle hakâret idesiz, ol dahi siz Kızılbaş seferinde iken ol zamandan beri sultanıma yalvarmak üzere idi. Hemân Selim Hanın sözü ilerü varduğuna gücenürüm. Çünkim murâdınız beni Kütahya'dan gidermek ise bâ'î bana Konya'yı, Selim Hana Amasya'yı verseniz olmaz mı idi? Ne deyü bana zulm ve hayf ettiniz. Emrinize muhâlefetim yoktur, giderim, Ammâ ki, eğer safâ-yı hâtır ile gittüğüm isterseniz Mehmed kulunuz ile gönderdügüm, mektubdaki murâdları hâsıl idüp ve bana otuz bin altın gönderirseniz safâ-yı hâtır ile gidüp Amasya'ya varırım. Eğer murâdlarım hâsıl idüp bana otuz bin altın göndermezseniz safâ-yı hâtır ile gitmezem; andım bozmazam, Amasya şehrine girmezem. Nihâyet Amasya sancağında bir gayrı kasabada oturayın, emrinize muhâlefetim yoktur, giderim; şöyle hilesiz hemân lütf idüp beni tesellâ-yı hâtır ile gönderesiz. Sultanım sağ olsun; beygir ele girmez; ümmîddir ki, üç yüz beygir inâyet idesiz, ve arabalar istedim idi gönderesiz. Benim padişahım, bu sözlerime incinmeyesiz, neyleyim giyretten helâk oldum. İkdâm iderim, bolay ki, ayın âhirine gidelim. Saâdetlü pâdişâhı Hak Teâlâyâ ismarladım. Bâkî fermân pâdişâhımındır.» Top. Arş. E. No. 3924.